

مهارت‌های اساسی تدریس

حسن ملکی (قاسم)

نیکان کتاب

ملکی، حسن، ۱۳۴۳-.

مهارت‌های اساسی تدریس / حسن ملکی (قاسم). -- زنجان: نیکان کتاب، ۱۳۸۳.

۳۲۴ ص.

ISBN 964-7441-54-1 ریال: ۲۵۰۰۰

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.

چاپ چهارم: ۱۳۸۵

کتابنامه: انتهای هر فصل.

۱. تدریس. ۲. برنامه‌ریزی درسی. الف. عنوان.

۳۷۱/۳۰۲۸

LB۱۰۲۵/۳/م۷م۹

۱۳۸۴

م۸۳-۳۲۹۶۶

کتابخانه ملی ایران

انتشارات نیکان کتاب

● مهارت‌های اساسی تدریس

مؤلف: حسن ملکی (قاسم)

امور فنی: نیکان کتاب

لیتوگرافی: پارسا

چاپ: سعادت

صحافی: ایران زمین

● چاپ چهارم: بهار ۸۵

تیراژ: ۱۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۵۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۷۴۴۱-۵۴-۱

زنجان: خیابان سعدی وسط، کوچه‌ی شهید باقری، ساختمان سپهر

تلفن: ۳۲۳۵۵۴۱ / دورنگار: ۰۲۴۱-۳۲۳۵۵۴۲

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
مهارت تهیه طرح درس	۵
مهارت تحلیل محتوا	۴۳
مهارت به کارگیری از رسانه‌های آموزشی	۵۷
مهارت راهنمایی و مشاوره شاگردان	۶۹
مهارت ایفای نقش الگویی	۸۳
مهارت انتخاب و اجرای روش تدریس	۹۷
مهارت رشد دادن خلاقیت در شاگردان	۱۱۷
مهارت اجرای ارزشیابی	۱۳۱
مهارت ایجاد و نگهداری انگیزش در شاگردان	۱۴۹
مهارت برقراری و حفظ و استمرار ارتباط	۱۷۱
مهارت مشارکت دادن شاگردان در یاددهی - یادگیری	۱۹۳
مهارت پرسش و پاسخ	۲۲۹
مهارت به کارگیری تقویت [تشویق]	۲۴۱
مهارت مدیریت کلاس درس	۲۵۱
مهارت پایان دادن مناسب درس	۲۷۷
مهارت تعیین تکلیف برای شاگردان	۲۸۳
مهارت پرداختن به پژوهش کلاسی (اقدام پژوهی)	۳۰۳

مقدمه

اینک معلمان در فکر این مقوله باشند که در فرآیند یاددهی - یادگیری خویش در کلاس درس چه چیزهایی باید آموخته شوند؟ چگونه باید آموخته شوند؟ به چه کسانی آموخته شوند؟ و...؟ مستلزم این است که معلمان تفکری داشته باشند که در نهان آن اثربخشی بودن مجموعه فعالیت‌های آنها نهفته شده باشد. به عبارتی معلمان باید سعی نمایند تلاش و فعالیت‌هایشان در کلاس درس متوجه نکته‌ای که هدف نامیده می‌شوند باشد. این اهداف ممکن است توسط دیگران طراحی گردند و حتی راهکارهای عملی رسیدن به آن اهداف نیز توسط طراحان تبیین گردد و برخی مواقع خود معلمان طراح و تبیین‌کننده اهداف می‌باشند.

اهداف را چه برنامه‌ریزان طراحی نمایند و چه معلمان شرط لازم و ضروری جهت تحقق پیدا کردن آنها در کلاس‌های درس داشتن دانش و مهارت‌های لازم (که صلاحیت^۱ و شایستگی معلم نامیده می‌شود) و به کارگیری آنها در زمان مناسب و مقتضی توسط معلمان می‌باشد. برخی علاوه بر کسب دانش و مهارت پیدا کردن نگرش را نیز جز صلاحیت‌های معلمی می‌دانند.

منظور از دانش، بعدشناختی حرفه معلمی است که مجموعه آگاهی‌ها و دانستنی‌های ذهنی را شامل می‌گردد که معلم در تحلیل مسائل و موضوعات تعلیم و تربیت به کار می‌گیرد.

صلاحیت شناختی هر معلم مربوط به نوعی اطلاعات تخصصی است که معلمان در زمینه تدریس موضوع درس دارند. از این رو لازم است که معلمان اولاً نسبت به موضوع مورد تدریس از لحاظ علمی احاطه داشته باشند و بتوانند در حد قابل قبولی پاسخگوی نیازهای فراگیران بوده و اطلاعات مناسبی به کلاس ارائه نمایند. ثانیاً علاوه بر تسلط به مباحث علمی مورد نظر مطالعاتی در خصوص شناخت انسان داشته باشند. چرا که شاگردان از ابعاد متعدد برخوردار می‌باشند و قابلیت رشد و تحول را دارند که بدون شناخت و آگاهی از جنبه‌های مختلف آنها کارکردن با شاگردان بی‌تأثیر خواهد بود. برای این منظور مطالعه، روانشناسی رشد، روانشناسی تربیتی توصیه می‌گردد. چرا که «اثر بخشی [تدریس] مستلزم آن است که به اندازه‌ای که در مورد خودتان حساب می‌کنید از توانمندی‌های دیگران [شاگردان] نیز اطمینان بیابید». (آقازاده) مطالعه روانشناسی رشد و تربیتی این اطلاعات را در اختیار می‌گذارد.

منظور از مهارت آن بخش از صلاحیت‌های معلمی که به توانایی‌های عملی معلمان در فرآیند یاددهی - یادگیری مربوط می‌گردند. مجموعه توانایی‌هایی که با به نمایش گذاشتن و پیوند دادن آنها با یکدیگر در مرحله عمل زمینه اثربخش بودن تلاش‌ها و فعالیت‌های معلمان در کلاس‌های درس فراهم می‌آید.

منظور از به کارگیری مناسب اینکه شرط تحقق اهداف در به کارگیری دانش و مهارت توأماً در حین عمل است. چنانچه معلمی دارای علم و مهارت باشد ولی نتواند و یا نخواهد به موقع از آنها بهره بگیرد بدون شک انتظار رسیدن به اهداف را داشتن بی‌مورد خواهد بود.

حکایتی است که نقل می‌کنند روزی فیلسوفی بر قایقی سوار می‌شود و از قایقران می‌پرسد آیا شما فلسفه می‌دانید؟ پاسخ می‌شود خیر، می‌گوید: یک سوم عمرت برفناست. دوباره می‌پرسد آیا ادبیات می‌دانید؟ باز پاسخ می‌شود خیر، می‌گوید: پس دو سوم عمرت برفناست. ناگهان قایق به صخره‌ای بر می‌خورد و کم‌کم غرق می‌شود. قایقران از فیلسوف می‌پرسد! آیا شنا کردن بلدید؟ می‌گوید خیر، قایقران می‌گوید: پس کل عمرت بر باد رفت.

این حکایت بر اهمیت و ضرورت عمل تأکید می‌نماید. وقتی مسایل حساس و مفید شکل می‌گیرند دیگر فلسفه‌بافی و تئوری‌ها به درد نخواهد خورد. وقتی در کلاس‌های درس روبروی شاگردان قرار می‌گیریم فقط مهارت و کاردانی است که ما را به منزل خواهد رساند. ما در تئوری

همه چیز را می‌دانیم علوم مربوطه را، تدریس خوب را، کلاس مناسب را و... را. اما آنچه مهم است این است که بتوانیم مهارت لازم را پیدا کنیم تا تئوری‌ها را به عمل مبدل نماییم. از این رو در مجموعه‌ای که پیش‌رو دارید سعی بر آن است که در راستای ایجاد و شکل‌گیری مهارت‌های تدریس که با ترکیب آنها در موقعیت‌های مختلف عملاً تدریس شکل منطقی بخود می‌گیرد تجربیات خویش را در اختیار همکاران محترم قرار داده باشیم. بدون شک تفاوت قابل توجهی بین دانستن و عمل کردن وجود دارد. دانستن صرف چیزی هیچ گونه ضمانتی برای اجرای آن ندارد و بدون شک آنکس که مطالعه می‌کند تا بداند با آنکس که مطالعه می‌کند تا عمل کند تفاوت‌هایی در سبک مطالعه و روش‌های خود خواهند داشت. برای اولی صرفاً محتوا برای دومی علاوه بر محتوا کاربرد مؤثر محتوا نیز مورد نیز است.

از این جهت بدست آوردن توانمندی‌های جدید و برتر در حرفه خود به زمان، تلاش و فعالیت نیاز دارد. می‌توان در چند مرحله مهارت مورد نظر را بدست آورد. مرحله اول کسب دانش و تئوری‌ها مرحله دوم اجرای دستور کارها و دستورالعمل‌ها و مرحله سوم واریسی کار خود. [آقازاده - احدیان - ۷۸] بر این اساس نحوه نگارش این مجموعه بدین شکل می‌باشد که سعی شده است در خصوص هر مهارت ابتدا بحث تئوریک و نظری مربوط به آن مهارت آورده شود و سپس راهکارهای عملی و اجرایی آن مهارت در کلاس‌های درس مورد بحث قرار می‌گیرند.

کسب برخی مهارت‌ها کاربردش قبل از ورود به کلاس و تدریس می‌باشد. برخی در حین تدریس کاربرد دارند و برخی در پایان تدریس از این رو در یک تقسیم‌بندی کلی مهارت‌های حرفه معلمی را در سه دسته قرار داده‌اند. که عبارتند از ۱- مهارت‌های قبل از تدریس ۲- مهارت‌های حین تدریس ۳- مهارت‌های پایان تدریس. مهارت یک فعالیت جسمانی و ذهنی سازماندهی شده است که گاهی فقط فعالیت ذهنی را در بر دارد. ولی در اکثر مواقع هر دو مورد را شامل می‌گردد. (آقازاده - احدیان)

بدون شبک تکرار و تمرین جهت بدست آوردن یک مهارت بخصوصی برای معلمان و دبیران جوان یک ضرورت محسوب می‌گردد. کسب مهارت به معلمان و دبیران این موقعیت را فراهم می‌آورد که بتوانند با قدرت و اطمینان بیشتر در شرایط و موقعیت‌های خاصی که قرار

می‌گیرند واکنش نشان داده و موضوع‌گیری نمایند.

برای اینکه بتوانیم توانمندی‌های همکاران خویش را ارتقاء بخشیم سعی گردیده است مجموعه مهارت‌هایی را که برای حرفه معلمی کسب آنها ضروری تلقی می‌گردد به شکل منطقی مورد بحث قرار دهیم. به امید آنکه با تهیه و تدوین این مجموعه توانسته باشیم به نوبه خویش گامی هر چند کوچک در راستای حرفه‌ای شدن همکاران خویش برداشته باشیم. بدون شک نظرات و تجربیات همکاران ارجمند راهگشای ما خواهند بود.

حسن ملکی (قاسم)

آذر ۸۲